

Pneumatologie biblică paulină

PARTEA I: TERMENII SPECIFICI

Pavel abordează subiectele legate de persoana și lucrarea Duhului Sfânt mai ales în scrisorile din a doua și, respectiv, din a treia călătorie misionară, adică în Galateni, în Romani și în 1-2 Corinteni. Este remarcabil că lucrarea Duhului Sfânt trebuie explicată mai ales grecilor și romanilor de pe continent (Corint și Roma), care știau și înțelegeau puține lucruri în această privință, precum și celor din Galatia, care știau mai mult, dar erau tentați, sub presiunea învățătorilor iudaizanți, să accepte că Legea iudaică are un caracter permanent (Vechiul Testament cu regulile și cerințele cultului iudaic), iar credința și viața călăuzită de Duhul Sfânt reprezintă un adevăr secundar, subordonat Legii iudaice. În celelalte epistole ale sale Pavel scrie mai puțin despre Duhul Sfânt¹.

În general, se poate spune că teologia lui Pavel despre Duhul Sfânt se dezvoltă în trei direcții principale, de la simplu la complex, de la experimentarea exterioară a mântuirii, la trăirea efectelor ei interioare: a) Pavel explică opoziția dintre Lege și viața prin credință și

---

¹ Th.R. Schreiner, *Pavel, Apostolul gloriei lui Dumnezeu în Hristos. O teologie paulină*, S. Sabou (trad.), Brașov: Ema, 2006, 296; pentru o discuție introductivă, cf. A.C. Thiselton, *The Living Paul. An Introduction to the Apostle and his Thought*, London: SPCK, 2009, 58-66, și Tipei, *Duhul Sfânt*, 265-328. Vezi monografiile lui G. Fee, *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*, Peabody, MI: Hendrickson, 1994, și J.D.G. Dunn, *The Theology of Paul the Apostle*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1998.

prin Duhul Sfânt; b) el explică opoziția dintre natura omenească și călăuzirea Duhului Sfânt; c) el explică lucrarea interioară a Duhului Sfânt în cel credincios, dinamica relației de filiație – adopțiune dintre Dumnezeu și om (mărturia Duhului, darurile Duhului, puterea Duhului în viața de credință; rodul Duhului; relația trup omenesc – Duhul Sfânt; accesul la gândurile și planul lui Dumnezeu, prin Duhul etc.).

În analiza pneumatologiei pauline este nevoie, într-o primă instanță, de un survol restrâns al principalelor caracteristici ale limbajului paulin (el face uz de simbolurile prezenței lui Dumnezeu în Vechiul Testament, dar are și numeroase formulări specifice)².

METAFORELE LUI PAVEL DESPRE DUHUL SFÂNT

Într-o manieră asemănătoare cu cea a lui Ioan, Pavel folosește și el diverse imagini (metafore) ale Duhului Sfânt, sau perechi de termeni antitetici care pun în evidență calitățile și specificul persoanei și lucrării Duhului Sfânt.

În general, limbajul pneumatologic al lui Pavel este variat, iar termenul *pneuma* este folosit în diverse moduri, articulat și nearticulat (*pneuma*, sau *to pneuma*), în asociere cu diverse alte cuvinte și concepte (adjectivul „sfânt”, forme adjectivale: „spiritual”, „duhovnicesc”, sau adverbiale, asocieri cu limbajul specific al minunilor – *terata*, al „puterii” – *dunamis*, al „darurilor” de închinare și slujire – *charismata*, al comparației cu viața fizică și înclinațiile trupului – *sarx*, carne; cu limbajul profețiilor și a promisiunilor, cu folosirea nuanțată și variată a prepozițiilor etc.)³.

Secțiunile următoare vor privi la cele mai importante metafore și antiteze despre Duhul Sfânt întâlnite în scrisorile pauline, cum sunt arvuna (prima rată), pârga (primul rod), pecetea (sigiliul), ungeria

² Cf. Fee, *Pavel, Duhul*, 27-32, Duhul semnifică prezența reînnoită a lui Dumnezeu în mijlocul poporului său, prezență despre care Pavel vorbește în numeroase și diferite imagini care au legătură cu creația, cu exodul, cu Cortul și cu Templul; Schreiner, *Pavel, Apostolul gloriei*, 292-355.

³ Fee, *God's Empowering Presence*, 14-36.

(după modelul ungerii cu untdelemn parfumat, pentru slujiri speciale, în Vechiul Testament).

Metafora arvunei

Această metaforă apare în câteva texte, în 2 Corinteni 1:21-22, 5:5, Efeseni 1:13-14. Ca atare, arvuna (*arrabon*, gr.) este un termen economic care indică o primă plată dintr-un preț de ansamblu, mai mare (primă rată, avans). Pavel îl folosește ca să descrie caracteristicile lucrării prezente a Duhului Sfânt în raport cu opera integrală de mântuire a omenirii. Duhul Sfânt este agentul unei mântuiri depline, anume a unei mântuiri care a venit însă doar parțial, până acum. Termenul include o anumită tensiune teologică: mântuirea a venit cu adevărat, prin jertfa lui Isus, și este primită prin credință, dar în cadrul acestei mântuiri nașterea de sus și primirea Duhului, apoi continuarea vieții de credință și de sfințire, reprezintă doar prima parte a mântuirii (tensiunea teologică între „deja” și „nu încă”).

Conform pasajelor amintite, cea de a doua parte a mântuirii oamenilor este transformarea sau învierea trupului uman la venirea lui Isus, într-un trup de slavă, precum și viața veșnică propriu-zisă, trăită într-un mediu nou, în universul transfigurat („un cer nou și un pământ nou”). Termenul *arrabon* indică, într-un fel, discontinuitatea, existența a două „tranșe” ale mântuirii, iar din altă perspectivă, el subliniază continuitatea mântuirii, adică ceea ce s-a început acum, prin Duhul, este esențial și integral parte din aceeași înnoire care, în final, va culmina prin înviere, tot prin Duhul Sfânt. Natura nouă de copil al lui Dumnezeu implică direct și perspectiva învierii⁴. Din punctul de vedere al continuității, prezența Duhului Sfânt nu este doar o prefațare a ceea ce va urma, dar și o cale de acces direct la ceea ce va urma, la esența lucrurilor viitoare⁵.

⁴ L.D. Hurst (ed.), *New Testament Theology*, Oxford: Clarendon, 1995, 128, cf. J. Behm, „arrabōn”, *TDNT* ii. 475.

⁵ B. Witherington, III, *The Problem with Evangelical Theology: Testing the Exegetical Foundations of Calvinism, Dispensationalism, and Wesleyanism*, Waco, TX: Baylor University, 2005, 86.

Metafora primului rod

Prin metafora pârgii sau a „primului rod”, teologia paulină continuă tradiția imaginilor de tip agricol folosite de profeții Vechiului Testament și de Isus însuși, printre care se numără metaforele grădinii și ale copacului cu roade (sau neroditor), ale viței roditoare (sau neroditoare), ale smochinului care confirmă sau infirmă așteptările stăpânului (cf. Isaia 5 și metafora lui Israel ca vița plantată de Dumnezeu; Isus ca vița cea adevărată și creștinii ca mlădițele acestei vițe, în Ioan 15; parabola semănătorului, parabola neghinei, parabola copacului de muștar, în evangheliile sinoptice etc.).

Astfel, în Romani 8:22-23 apare expresia *aparchē tou pneumatōs* (prima parte, sau prima roadă a Duhului), unde Duhul în sine este prezentat ca o primă parte a mânturii (în pasajul biblic se arată că a doua parte implică răscumpărarea trupului fizic; versiunea Cornilescu traduce „primele roade ale Duhului”, dar textul grecesc este la singular și implică faptul că Duhul este prima roadă, i.e. a mântuirii). Și Hristos este numit „primul rod al învierii” (cf. 1Cor. 15:20, 23, unde tot cuvântul *aparchē* este folosit; de asemenea, Stefanos este numit „primul rod al Ahaiei”, 1Cor. 16:15, cu același termen; Pavel îi numește „primul rod” și pe credincioșii din Tesalonic, cf. 2Tes. 2:13⁶).

Pavel discută și despre rodul Duhului Sfânt, ca atare, în Galateni 5:22-24 (*karpos*, gr.), care constă în suma calităților caracterului creștin.

Metafora peceții

Pecetea sau sigiliul (*sphragis*, gr.) apare în mai multe pasaje din scrisorile lui Pavel. Termenul grecesc indica autoritatea și proprietatea (regală sau de stăpân; era un însemn folosit pe animale sau sclavi; se

⁶ Manuscrisele grecești au aici două variante principale. Una este *aparchen* (primul rod, pârgă), preferată de UBS4 și atestată de uncialele B F G P 075 33 81 256 365 1573 1739 1881 1912 2127 2464, precum și de traducerile latine, siriace și coptice (aceasta este și varianta folosită și comentată sus, în text); iar cea de a doua este *ap'arches* (de la început), atestată de o altă serie de unciale Ɀ D Ψ 0150 6 104 263 424 436 459 1175 1241 1319 1852 1962 2200 Byz [K L] și o serie de lecționarii.

folosea și în viața militară), sau identitatea, apartenența (asemănat uneori cu tăierea împrejur, de la iudei)⁷. În scrierile lui Pavel, Duhul Sfânt este un sigiliu nevăzut, care atestă faptul că omul credincios are viață din Dumnezeu și că îi aparține lui Dumnezeu.

Cele mai clare sunt textele din Efeseni 1:13, 4:30 unde se spune că aceia care sunt credincioși au fost pecetluiți cu Duhul Sfânt. Apoi, 2 Corinteni 1:21,22, amintește că Dumnezeu „ne-a uns, ne-a pecetluit și ne-a dat arvuna Duhului” (merită notată alăturarea de termeni, de metafore pneumatologice: ungerea, pecetluirea, arvuna).

Termenul „pecete” apare și în alte locuri în scrierile lui Pavel, în alte formulări. În 2 Timotei 2:19, de exemplu, unde pecetea celor credincioși este un crez, o declarație: „Domnul cunoaște pe cei ce sunt ai lui”. În 1 Corinteni 9:2, credincioșii din Corint sunt pentru Pavel pecetea apostoliei sale în Domnul. În Romani 4:11, circumcizia este pecetea dreptății cu care a fost însemnat Avraam.

Tema pecetluirii nu îi este caracteristică lui Pavel, deși el o folosește în mod memorabil, ci apare și în scrierile lui Ioan, de exemplu, în Apocalipsa 5:1, 7:4-8, 20:3.

Rolul Duhului Sfânt este acela de agent eschatologic care îi aduce la viață pe cei care cred, le dă o nouă identitate și îi păstrează în har (îi păzește, chiar îi menține în credință) până la obținerea mântuirii depline.

---

⁷ Cf. J. Danielou, *The Bible and the Liturgy*, Notre Dame, IN: University of Notre Dame, 1956, 7. În creștinismul istoric, „sigiliul Duhului Sfânt” a ajuns în timp să fie înțeles ca o referință la botez, un semn sau sigiliu asemănător circumciziei din VT; de asemenea, o referință la semnul crucii făcut pe fruntea cuiva. Cf. E. Dinkler, „Die Tauferminologie in 2 Kor. 1:21ff”, in E. Dinkler, *Signum Crucis, Aufsätze zum Neuen Testament und zur Christliche Archäologie*, Tübingen: Mohr - Siebeck, 1967, 99-117; G. Lampe, *The Seal of the Spirit: A Study in the Doctrine of Baptism and Confirmation in the New Testament and the Fathers*, London: Longmans, 1951) Totuși, acest înțeles nu apare clar în NT și nu poate fi identificat ca atare în epistolele lui Pavel (R. Schnackenburg, *Baptism in the Thought of St. Paul*, Oxford: Blackwell, 1964, 37, 86; cf. și Paul de Clerck, „Confirmation”, în Jean-Yves Lacoste, ed., *Encyclopedia of Christian Theology*, vol. 1, New York, NY: Routledge, 2005, 333-337).

Metafora ungerii

Întâlnită și în corpusul ioanin, această metaforă apare și la Pavel: 2 Corinteni 1:21,22, verset amintit mai sus, unește trei metafore, a ungerii, a pecetluirii și a arvunei: „El ne-a uns, ne-a pecetluit și ne-a dat arvuna Duhului”. Un astfel de text leagă imaginile Duhului Sfânt din corpusul paulin de imagistica regală, profetică și economică a Vechiului Testament (ungere, pecetluire, arvună; în Vechiul Testament, untdelemnul destinat ungerii era un parfum de calitate, sacru, preparat conform unei rețete speciale, cf. Ex. 30:11-38⁸). Chiar dacă nu reprezintă una din imaginile folosite intens de Pavel, ungerea rămâne unul din simbolurile de bază ale Duhului și în epistolele pauline, extrem de sugestiv în prezentarea chemării creștinilor la slujire și misiune. Ungerea Duhului, conform acestei metafore, trebuie să fie o experiență plăcută, continuă, care aduce în viața creștinului siguranța chemării și parfumul prezenței lui Dumnezeu (de altfel, Pavel chiar scrie despre această metaforă, asemănându-i pe creștini cu un parfum divin, în 2Cor. 2:14-17).

PARALELISMELE ȘI ANTITEZELE DUHULUI SFÂNT ÎN CORPUSUL PAULIN

Pavel folosește un număr de paralelisme și antiteze devenite faimoase, unele fiind întâlnite și în scrierile lui Ioan: Duh și apă, Duh și carne, Duh și Lege (cf. și paralelismul Duh și Viață). Epistolele către romani și galateni sunt epistolele în care aceste antiteze apar cel mai des. În afară de aceasta, caracteristic stilului lui Pavel este și faptul că

⁸ Exod 30:23. "Ia din cele mai bune mirodenii: cinci sute de sicli de smirnă foarte curată, jumătate, adică două sute cincizeci de sicli, de scorțișoară mirositoare, două sute cincizeci de sicli de trestie mirositoare, 24. cinci sute de sicli de casia, după siclul Sfântului Locaș, și un hin de untdelemn de măslin. 25. Cu ele să faci un untdelemn pentru ungerea sfântă: o amestecătură mirositoare, făcută după meșteșugul făcătorului de mir [...] 32. Să nu se ungă cu el trupul niciunui om și să nu faceți un alt untdelemn ca el după aceeași întocmire; el este sfânt, și voi să-l priviți ca sfânt 33. Oricine va face un untdelemn ca el sau va unge cu el pe altul va fi nimicit din poporul lui”.

argumentele sale conțin o mulțime de paradoxuri (expresii formal contradictorii, dar necontradictorii în esență: de exemplu, deși Legea pare să fie rea, totuși ea este bună și spirituală; mai departe, deși ea este bună, în mod foarte clar, ea totuși are un efect negativ asupra credinciosului, deoarece îi trezește dorința de păcătui, de a încălca Legea, prin interdicțiile pe care le impune, interdicții care stârnesc păcatul omenesc, cf. Romani 7-8).

Paralelismul Duh - apă

Dacă în Ioan 7, de exemplu, apăsarea comparația implicită între Duhul Sfânt și izvoarele de apă vie, în scrierile lui Pavel apare des asocierea dintre Duh și apă (*pneuma - hydor*), prin conotațiile specifice ale botezului cu apă (*baptizō*, gr., a scufunda), la care se adaugă uneori cele legate de spălări și curățiri rituale, precum și imaginile legate de potolirea setei.

Astfel, în 1 Corinteni 10:2-4, se face o conexiune între botezul pentru Moise al lui Israel⁹ (când evreii au fost acoperiți de nor, în pustie, și când au trecut prin Marea Roșie, urmându-l pe Moise), și Duhul Sfânt. Comparația subliniază unitatea poporului în contextul experiențelor din Exod, precum și caracterul profetic al acestor experiențe: astfel, toți evreii care au trecut prin aceste experiențe, au mâncat cu toții aceeași „mâncare duhovnicească” (*pneumatikon brōma*), au băut cu toții „aceeași băutură duhovnicească” (*pneumatikon poma*) din aceeași „piatra duhovnicească care avea să vină după ei, iar piatra era Hristos” (*ek pneumatikēs petras*). Astfel, botezul cu apă, prin simbolurile sale profetice (scufundarea sau trecerea prin Marea Roșie) este asociat cu experiența comună a Duhului Sfânt în Biserică.

⁹ Botezați *eis ton Mousen*, „spre Moise”, sau „întru Moise”, sau „pentru Moise”. Vezi o expresie similară în Romani 6:3, botezați *eis Christon Iesoun, eis ton thanaton*, botezați „întru Hristos”, „în Hristos”, și „în moarte”, „întru moarte”. Botezul pentru Moise era botezul celor care urmau calea, destinul, eliberarea adusă de Moise. Botezul pentru Hristos sau în Hristos este botezul celor care urmează calea, destinul, eliberarea adusă de Hristos.

Exprimarea clară a acestui adevăr apare în 1 Corinteni 12:13, unde Pavel afirmă că toți creștinii, din orice popor sau rasă, sau stare socială, au fost botezați într-un singur Duh (posibil, de un singur Duh; dativul cu prepoziția *en* poate avea și acest înțeles), și au băut dintr-un singur Duh. Cu alte cuvinte, se indică faptul că toți au fost botezați (scufundați) într-un singur Duh, de un singur Duh, scopul acestui botez fiind ca să dea viață și, în același timp, unitate Bisericii, în Isus Hristos (Pavel mai scrie că am fost botezați în Hristos, Gal. 3:27, sau în moartea și învierea lui Hristos, Rom. 6:3-4, Col. 2:12).

Forma de aorist pasiv (*ebaptisthēmen*), „am fost botezați”) ar putea indica faptul că este vorba de o singură experiență, în cazul unui asemenea botez al Duhului Sfânt. Pavel nu scrie nicăieri în epistolele sale despre vreun botez repetabil cu Duhul Sfânt. În Efeseni 5:18 ar apărea, totuși, ideea unei anumite recurențe, anume o repetare a umplerii cu Duhului Sfânt, deoarece se spune „nu vă îmbătați cu vin, aceasta este destrăbălare, ci fiți umpluți cu Duhul” (umplerea este repetabilă, nu botezul).

Antiteza Duh - carne

Antiteza Duh – carne este una din cele mai importante în scrierile lui Pavel și este exprimată prin mai multe expresiile tehnice care includ: *kata sarka*, *kata pneuma* (potrivit cărnii, trupului, respectiv, potrivit duhului), *en sarki*, *en pneumati* (sau forma scurtă, *sarki - pneumati*; în trup, în duh, ori prin trup, prin duh) etc.

Semnificația contrastului depinde adesea de semnificația termenului „carne” (gr. *sarx*), care poate însemna și fire (fire pământescă slabă, natură păcătoasă), și dorințe naturale instinctive, ori un mod eliptic de referire la Legea Vechiului Testament, în ideea menționării de porunci care se referă la trup, adică la regulile Legii.

Mai întâi, paralelismul Duh – carne apare în Romani 7-8, unde este vorba despre dilema de a admite cu mintea că Legea lui Dumnezeu este bună, dar că există și neputința, datorită legii păcatului din trup, de a

face într-adevăr binele¹⁰; conform Romani 8:1-2, soluția la această dilemă vine din eliberarea adusă de „legea duhului de viață în Hristos”. Tema este apoi dezvoltată pe mai multe paliere în Romani 8:5-10. Astfel, cei ce trăiesc după trup (fire) sunt în contrast cu cei ce trăiesc după Duhul (*hoi kata sarka ontes* – *hoi kata pneuma ontes*), cei care se gândesc la lucrurile duhului cu cei care se gândesc la lucrurile trupului (firii; *phronousin ta tēs sarkos* – *phronousin ta tēs pneumatos*); cugetarea trupului, sau a firii (*phronema tēs sarkos*) duce la moarte și este vrăjmașă lui Dumnezeu, dar cugetarea centrată pe Duh (*phronema tēs pneumatos*) duce la viață și pace; în final, se ajunge opoziția dintre cei care trăiesc (sunt) în trup (fire) (*en sarki ontes*) și cei care trăiesc (sunt) în duhul (*en pneumati ontes*), prepoziția *en* (în) având semnificația de trăire complet imersată în mediul respectiv, adică în instincte și tendințe păcătoase sau în instincte și tendințe spirituale.

Opoziția dintre Duh și carne apare și la nivelul opoziției dintre credință și Lege, sau dintre creștini și iudei, pe baza alegoriei construite pe comparația dintre Isaac și Ișmael, și dintre Sarah și Agar, din Geneza: „așa cum cel născut natural (*kata sarka*) l-a prigonit pe cel născut datorită duhului (*kata pneuma*), la fel se întâmplă și acum” (Gal. 4:29).

Opoziția dintre Duh și carne, la nivel de trăire personală în păcat sau în curăție, apare în Galateni 5, în formulări foarte sugestive: „carnea pofteste împotriva Duhului (*kata tēs pneumatos*), iar Duhul împotriva cărnii (*kata tēs sarkos*), ele sunt opuse una alteia, așa încât nu puteți face ce voiți” (Gal. 5:17-18)¹¹. Aici Duhul (*pneuma*) scris cu literă mare, aduce interpretarea că autorul se referă la Duhul lui Dumnezeu. Deși aceasta este pentru mulți comentatori prima opțiune, ar putea fi vorba însă și despre duhul omului, așa cum a fost acesta înnoit prin Duhul Sfânt. Contrastul dintre cele două stiluri de viață apare și la nivelul roadelor, al efectelor vieții (rodul Duhului, *karpos tou*

¹⁰ F.F. Bruce, *Paul, Apostle of the Heart Set Free*, Grand Rapids, MI: William Eerdmans, 1988, 203-211.

¹¹ Fee, *Pavel, Duhul*, 145-158.

pneumatos, Gal. 5:22-24 este opus faptelor cărnii, *ta erga tēs sarkos*, 5:19-21).

Antiteza Duh - Lege

Paralelismul dintre Duh și Lege, amintit și în paragraful dinainte sub forma antitezei *pneuma - sarx*, apare și în forme mai explicite, prin perechile de termeni: *pneuma - nomos* (gr. *nomos*, lege), *pneuma - gramma* (gr. *gramma*, literă, slovă, prescripție).

Seria referințelor începe în Romani 2:29, unde Pavel compară circumcizia în trup (carne) cu cea a inimii, cei credincioși fiind circumciși „în duh, nu în literă” (traduceri alternative: „în Duhul, nu în literă”, sau „prin Duhul, nu prin [ascultarea de] literă”; gr. *en pneumati ou grammati*).

În Romani 7:6 Pavel afirmă că, acum, eliberați fiind de Lege, creștinii slujesc în „noutatea Duhului” (*en kainotēti pneumatos*), nu în „vechimea literei” (*palaiotēti grammatos*) sau, alternativ, „într-un Duh nou”, nu „în litera cea veche” (gr. *douleuein hēmas en kainotēti pneumatos kai ou palaiotēti grammatos*).

După ce, în Romani 7, Pavel a discutat despre neputința legii de a salva pe cel păcătos (cf. Rom. 8:3), Romani 8:1-2 vine să precizeze că nu mai este nici o condamnare pentru cel credincios deoarece „legea Duhului vieții în Hristos Isus te-a eliberat de legea păcatului și a morții” (gr. *ho gar nomos tou pneumatos tēs zoēs en Christō Iēsou ēleuterosen se apo tou nomou tēs hamartias kai tou thanatou*).

În legământul lui Hristos, Duhul ne scoate de sub jurisdicția Legii și ne dă salvarea, în timp ce tot el este Duhul care a inspirat Legea, dar nu ca pe o soluție pentru mântuire, ci ca pe un îndrumător spre Hristos.

Conform Romani 8:3-4, cerința dreaptă a legii (*to dikaioma tou nomou*) este împlinită în creștin, deoarece el trăiește nu conform trupului (adică, nu conform firii sau conform legii), ci conform Duhului (*kata pneuma*). Cu alte cuvinte, singurul mod de a satisface Legea, este prin Duhul care abolește Legea.

Galateni 5:18 exprimă acest paradox într-un mod memorabil: „dacă sunteți conduși de Duhul, nu sunteți sub Lege” (*ei de pneumati agesthe, ouk este hypo nomon*).

Galateni 5:4-5 afirmă, de asemenea, acest lucru, în termeni mai largi însă: cei ce vor să fie drepti prin lege (*hoitines en nomō dikaiousthe*), s-a despărțit de Hristos, dar creștinii sunt au nădejde prin Duhul, prin credință.

Caracterul delicat al relației dintre Duh și Lege ar putea fi însă demonstrat de un alt citat din Galateni, anume Galateni 4:21, care sună astfel: „Spuneți-mi voi, care vreți să fiți sub lege (*hypo nomon*), nu ascultați (sau: nu auziți) voi [deja] Legea (*ton nomon ouk akouete*)?” Sensul ar putea fi unul afirmativ, descriptiv „voi, cei ce stați acum și auziți ce zice Legea...”, dar poate fi și un sens de confirmare și redescoperire paradoxală: „voi, cei care vreți să fiți sub lege, nu [vedeți că voi] ascultați deja legea?” În acest caz, sensul atenționării lui Pavel este că, aceia care vor să fie sub jurisdicția legii, ar trebui să înțeleagă faptul că tocmai legea prevede abolirea legii și prioritatea credinței, a promisiunii divine, a Duhului, deoarece exemplele cu Isaac și Ișmael, Sarah și Agar, tocmai aceasta demonstrează, în cap. 4, anume faptul că sclava Agar a fugit în Sinai, deci Sinaiul și Legea de pe Sinai reprezintă robia, pe când noi, creștinii suntem fii ai credinței, ai promisiunii, ai Duhului, așa cum a fost Isaac, fiul Sarei. Avraam, într-adevăr a primit promisiunile divine înainte de a primi semnul circumciziei, și credința și ascultarea i-au fost socotite ca dreptate, înainte să fie circumcis, adică să primească semnul legii ce urma să vină. Oricum, în general, patriarhii au primit făgăduințele divine înainte de venirea Legii de pe Sinai, prin Moise, dată de Domnul și de îngerii.

În afară de exemple ca acestea de până acum, există și construcții mai poetice legate de acest paralelism Duh – lege, de exemplu în 2 Corinteni 3:5-6, unde creștinii din Corint sunt asemănați cu o epistolă scrisă de apostoli „nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeului celui viu, nu pe table de piatră, ci în inimi de carne”. Referința la Lege este indirectă și se pare că Pavel are în vedere Ieremia 31:31-33.

Paradoxurile Duhului Sfânt în corpusul paulin

Deși Pavel și-a obișnuit cititorii cu antiteza Duh – Lege, ieșirea din neputința de a împlini Legea se face printr-un paradox, anume prin

„Legea Duhului vieții în Hristos Isus [care] m-a eliberat de legea păcatului și a morții” (Romani 8:2). Construcția paradoxală poate însemna „puterea Duhului” sau „conducerea Duhului”, dar poate indica și ideea unei rânduielei care depășește rânduiala Legii, a legământului celui nou și a puterii divine care stă în spatele lui.

Tot în Romani 8 mai apare un paradox care implică Duhul, anume, paradoxul posibilității vieții prin Duhul Sfânt, în prezent, în timp ce prin trupul păcătos omul este condamnat de Lege și destinat pedepsei și morții (cf. Romani 8:4, 10-11). Cheia acestei supraviețuiri paradoxale prin Duhul este întruparea și jertfa lui Isus, care au făcut posibilă simultaneitatea transformării interioare, prin primirea Duhului Sfânt și a vieții noi, și a existenței fizice într-un trup păcătos, încă neînnoit, dar gata de venirea învierii, a schimbării sale depline. Astfel, s-a evitat efectul distructiv al Legii, care îl condamna și îl executa pe omul păcătos înainte să îl poată salva.